

The “Dispersed Hotel” as an Architectural Model in Mediterranean Rural Tourism: The Italian Experience and Proposals for Turkey

Kemal Reha Kavas
Faculty of Architecture, Akdeniz University, PO box 07058, Antalya, Turkey
E-mail: kemalkavas@akdeniz.edu.tr

Abstract

In the Mediterranean, where tourism has developed, there are many traditional rural settlements which should be preserved because they reflect unique cultures. These settlements are destroyed because of population loss. Meanwhile rural tourism aroused and the interpretation of the rural settlements as cultural heritage became a debate. If implemented correctly rural tourism is a potential for preserving these settlements. Preservation through the introduction of new functions leads to sustainability and enterprises of universal value. The “dispersed hotel” model, which is observed in rural Italy, is successful in terms of economic growth through the preservation of traditional architecture. Instead of constructing new buildings, the existing traditional dwellings are restored in accordance with their original features and the functions, such as reception, restaurant, rooms etc. are dispersed into several dwellings. This study aims to analyze the “dispersed hotel” through examples abroad and develops proposals for the Mediterranean region of Turkey.

Keywords: Mediterranean, Architecture, Rural Tourism, Dispersed Hotel, Preservation, Traditional Dwelling.

Akdeniz Kırsal Turizmde Bir Mimari Model olarak “Dağınık Otel”: İtalya Tecrübesi ve Türkiye için Öneriler

Özet

Turizmin geliştiği Akdeniz ülkelerinde özgün kültürleri yansıttığından koruma gerektiren geleneksel kırsal yerleşimler yoğunudur. Bu yerleşimler göç vermekte ve bakımsızlık sebebiyle yok olmaktadır. Aynı zamanda kırsal turizm önem kazanmakta ve kültürel miras değeri taşıyan kırsal yerleşimlerin nasıl değerlendirileceği tartışılmaktadır. Doğru planlandığında kırsal turizm bu yerleşimleri koruyarak geleceğe aktarmak için bir fırsattır. Mimari miras yeni işlevler yüklenerek özgünlükleri bozulmadan koruma yolunda değerlendirilirse evrensel değerde tesisler gelişebilir ve kırsal turizm sürdürülebilir. Örnekleri yoğun olarak İtalya kırsalında görülen “dağınık otel” modeli geleneksel mimariyi koruyarak ekonomik kalkınmanın sağlanması sürecinde başarılıdır. Bu modelde yeni binalar inşa etmek yerine kırsal yerleşim dokusu içerisinde bulunan bir grup geleneksel konut özgün durumuna uygun şekilde restore edilmekte ve otelde bulunması gereken resepsiyon, restoran, odalar vb. işlevler bu birimlere dağıtılmaktadır. Bu çalışmanın amacı “dağınık otel” modelini yurtdışındaki başarılı örnekler üzerinden incelemek ve modelin ülkemizin Akdeniz Bölgesinde ve özellikle Batı Toroslardaki potansiyel uygulama sahaları hakkında öneriler getirmektir.

Anahtar Sözcükler: Akdeniz, Mimarlık, Kırsal Turizm, Dağınık Otel, Koruma, Geleneksel Konut.

1. Giriş

Çağımızda turizm formları çeşitlenmekte ve kırsal turizm yeni potansiyeller taşıyan güçlü bir alternatif olarak önem kazanmaktadır (Çeken v.d. 2007 ; Danacı ve Atik 2014; Eröz 2015). Bu gelişmelerin gündemde olduğu Akdeniz ülkelerinde özgün çevresel koşullarda biçimlenen ve korunması gereken geleneksel kırsal yerleşimler yoğun olarak bulunmaktadır (Kavas 2015; Hughes 2005). Bu yerleşimler korunarak geleceğe aktarılmalıdır çünkü özgün çevresel koşullar ve kültürel coğrafyanın mimari karakterini yansıtır. Kırsal turizm kırsal kalkınma için temel bir motivasyon olarak da yorumlanmaktadır (Köroğlu ve Köroğlu 2014 ; Kuter ve Ünal 2013 ; Bahçe 2009). Kırsal turizmin gelişmesi bu geleneksel yerleşim merkezleri ve içlerinde bulundukları geleneksel konutların mimari koruma ve tasarım bakımlarından yeniden yorumlanmalarını gerektirir (Karafakı ve Yazgan 2012; Mikhaylovna v.d. 2014). Kültürel miras değeri taşıyan kırsal yerleşimlerin kırsal turizm bağlamında hangi biçimlerde değerlendirileceği cevap bekleyen bir sorudur (Harbalıoğlu v.d. 2013).

Kırsal yerleşimler çağımızdaki kentleşme süreci sonucunda dışarıya göç verdiklerinden buralarda bulunan geleneksel-kırsal konutlar terk edilmekte ve zamanın aşındırıcı etkileri ve bakımsızlık sebebiyle yok olmaktadır (Kavas 2011: 28-29). Bu yörelerdeki özgün kültürel mirası koruyarak geleceğe aktarmak ancak yeni bir kırsal kalkınma modeliyle mümkündür (Ün v.d. 2012; Gürlük 2001; Işık ve Baysal 2011). Akdeniz Havzası'nda kültürel miras değeri taşıyan geleneksel kırsal yerleşimler kırsal turizm potansiyeline sahiptir (Garau 2015; Civelek ve Dalgın 2013; Yılmaz ve Gürol 2012) . Kırsal bölgeler kente göç nedeniyle terk edildiğinden orijinal dokular tahrip olmaktadır. Mimarlıkta koruma ve restorasyon alanındaki çağdaş yaklaşımlar kültürel miras yapılarının güncel işlevler çerçevesinde kullanılarak korunmasını öngörmektedir (Erder 2007: 240). Mimari koruma bağlamında oluşan yeniden işlev yükleme süreçlerinde kırsal turizm önemli bir ekonomik kaynak haline almıştır (Pratheep 2013; Kavas 2015).

Kırsal turizm mimari koruma açısından potansiyeller ile beraber tehditler de içerir. Eğer uzmanlık isteyen koruma süreci doğru değerlendirilmezse geleneksel yapılar zarar görür ve kırsal yörelerin tarihi ve kültürel değerleriyle uyumsuz yapılaşma oluşur (Kavas 2015: 338-340). Kırsal turizm potansiyelleri doğru yönlendirilerek evler geleneksel özelliklerine uygun şekilde korunursa evrensel anlamda özgün değere sahip turizm tesisleri geliştirilebilir ve kırsal turizmin sürdürülebilirliği sağlanabilir (Zoto v.d. 2013; Topcu 2007; Simkova 2007) . Özgün yöresel kültür ve günlük yaşam faaliyetlerinin de somut yansımaları olan yöresel mimari doku kırsal turizm tesislerinin kurgulanması için verimli bir altyapı olarak değerlendirilmeye açıktır (Özer ve Çavuşoğlu 2014; Göksu 1999; Iranmanesh 2011). Bu çerçevede kırsal dokuyu koruyarak ekonomik kalkınma sağlamak amacıyla özellikle İtalya'da kalıplaşmış otel şemalarından çok farklı biçimde tasarlanan “dağınık (dispersed) otel” modeli geliştirilmiş bulunmaktadır (Khilgren 2014). Bu modele ilişkin olarak kırsal turizm mimarisi bağlamında oluşan tecrübe örnekleri (Kavas 2016) ve ülkemiz için potansiyel uygulama alanları aşağıda tanımlanan materyal ve yöntem çerçevesinde incelenecektir.

2. Araştırma Malzemesi ve Yöntemi

2.1 Araştırma Malzemesi

Bu çalışma kapsamında Orta İtalya'da, Başkent Roma'nın bulunduğu Lazio İli'nin doğusundaki Abruzzo İli dağlık-kırsal alanında yer alan Santo Stefano di Sessanio yerleşim merkezindeki dağınık otel örneği tarihsel ve doğal bağlamı içerisinde değerlendirilmektedir. Söz konusu modelin ülkemizde de uygulama potansiyeli vardır. Son dönemde ülkemizin Akdeniz bölgesinde Antalya İli İbradı İlçesi Ormana tarihi yerleşiminde dağınık otel konseptine uygun gelişme potansiyeli bulunmaktadır. Akdeniz havzasının farklı ülkelerinden seçilen Santo Stefano di Sessanio (Abruzzo, İtalya) ve Ormana (İbradı, Antalya, Türkiye) örnekleri bu çalışmanın araştırma materyalini oluşturmaktadır.

2.2 Araştırma Yöntemi

Bu çalışmanın yöntemi araştırma materyali üzerinden deneysel analiz ve tümevarımdır. Birinci aşamada İtalya ve Türkiye'nin benzer Akdeniz coğrafi özelliklerini gösteren ve kültürel miras değeri taşıyan kırsal yerleşimlerdeki dağınık (dispersed) turizm tesisleri üzerine yerinde inceleme yapılarak mimari tasarım özelliklerine ilişkin veriler tespit edilmektedir¹. Bu tespitler hem küresel ölçekte ilgi uyandıran kırsal

¹ Bu çalışmaya kaynaklık eden araştırma sürecinin Eylül 2013'te gerçekleşen İtalya ayağının yürütülmesindeki rehberliklerinden dolayı L'Aquila Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi Prof.Dr. Romolo Continenza'ya teşekkürlerimi sunarım. Alan araştırmasının Antalya İli İbradı İlçesi Ormana Beldesi'nde yürütülen Türkiye ayağında ise dağınık otel modelini geliştirmeyi hedefleyen Özgüven ailesinin izniyle turizm yatırımları yerinde incelenerek değerlendirilmiştir. Bu süreçteki desteklerinden dolayı Sn. Aydın ve Tolga Özgüven'e teşekkürlerimi sunarım.

turizm ile mimari tasarım ilişkisine hem de sivil mimarlığın odak noktasını oluşturan yöresel konut araştırmalarına (Oliver 2003) ışık tutmaktadır. Sonuçların çıkarıldığı ikinci aşamada da tümevarım yöntemi kullanılarak ilk aşamada toplanan deneye dayalı verilerden genel ilkeler çıkarılmakta ve dağınık otel mimarisinin ülkemizdeki gelişim potansiyelleri konusunda öneriler yapılmaktadır.

3. Tartışma

3.1 Santo Stefano di Sessanio Tarihi Yerleşimi (L'Aquila İlçesi, Abruzzo İli, İtalya)

Abruzzo İli Orta İtalya'da, başkent Roma'nın bulunduğu Lazio İli'nin doğu sınırından Adriyatik Denizi'ne kadar uzanan ve L'Aquila, Teramo, Pescara ve Chieti İlçelerini kapsayan bir idari bölgedir (**Resim 1**). L'Aquila İlçesi Abruzzo İli içerisinde denize kıyısı olmayan tek idari birim olarak daha çok Gran Sasso ve Maijella adlı Sıradağlar, küçük göller, ormanlar, ovalar ve yaylalardan oluşan engebeli, dağlık bir arazi yapısına sahiptir (Totani 2008: 31). L'Aquila sınırları içerisinde özellikle Ortaçağ'da inşa edilmiş surlarla çevrili, topoğrafya ile bütünleşik birçok kırsal yerleşim merkezi bulunur (**Resim 2**). Bu kırsal yerleşimler hayvancılık temelli geleneksel bir ekonomik modelin oluşturduğu çevresel bir sistem ile birbirine bağlanır (Kavas 2011: 25). Böylece bölgenin tarihinde farklı yerleşimler belirli bir ekonomik model ve çevresel bağlam içerisinde tutarlı bir sistem (Rapoport 1990: 12-13) oluşturmuştur.

Resim 1. Abruzzo İli'nin İtalya'daki konumu (solda) ve Santo Stefano di Sessanio köyünün Abruzzo İli, L'Aquila İlçesindeki konumu

Dentro L'Italia: Piccolo Città, Borghi e Villagi, 2 (Centro), Touring Club Italiano

Bölgede tarihi antik döneme dayanan ve küçükbaş hayvancılığa bağlı yün ticareti üzerine kurulu bir ekonomik model bulunmaktadır. Bu modelde çobanlar ve sürüleri yazın yüksek rakımlı yaylalarda, kışın da denize yakın bölgelerdeki kışlık yerleşimlerde yaşar. Tarih boyunca bölgede uzunluğu birkaç yüz kilometreye ulaşan yazlık – kışlık salınımları ile oluşmuş bir yarı-göçer (transhumant) kültür gelişmiştir (Marini 2008: xi). Ortaçağ boyunca bu kültür bölgedeki siyasi otoritelerce desteklenmiştir. Bölgeye hâkim olan yerel idareciler yün ticaretini güvenlik altına almak için altyapı yatırımlarında bulunarak *tratturo* adı verilen sistemli göç yolları, yollar üzerinde kontrol kuleleri, konaklama noktaları vb. tesisler inşa etmiştir. L'Aquila'da kültürel miras değeri taşıyan tarihi yerleşimler bu resmî göç yolları boyunca birbirlerine bağlıdır.

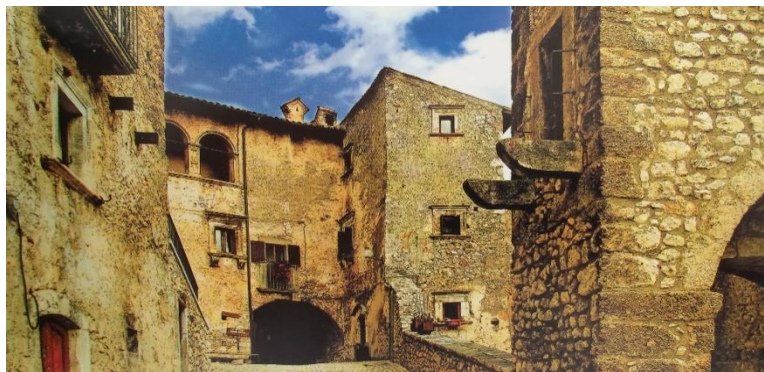
Bu göç yolları ile tarihsel ilişkiler sonucunda gelişen Santo Stefano di Sessanio adlı tarihi yerleşim merkezi L'Aquila kentinin 30 km. doğusunda bulunur. Aquila vadisi ve Barisciano Yaylası arasında, iki vadi arasındaki düzlüğe hâkim bir tepe üzerinde yer alan S. Stefano di Sessanio bölgede geleneksel mimari doku bakımından değerli bir örnektir. Ortaçağ'da surlarla çevrili olan köy tepe noktasındaki kule etrafında gelişen planlanmış bir elips formundadır. Bu karakteristik kırsal yerleşim merkezinin sembolü haline gelmiş olan kule bir dönem bölgedeki yün ticaretinde söz sahibi olan İtalyan Rönesansı'nın ünlü Medici ailesinin adını taşımaktadır. "Medicea Kulesi" bölgedeki tarım ve hayvancılık faaliyetlerini

düzenlemek ve görsel olarak kontrol altına almak üzere inşa edilmiştir (**Resim 2**) (Continenza 1996: 11-13).

Resim 2. Santo Stefano di Sessanio Köyü'nden genel görünüm: topoğrafik ilişkiler
La Guida di bell'Abruzzo (Amadeo Pancella eds.), Edizioni Bell'Abruzzo, San Vito Chietino, Italya, 2006.

Santo Stefano di Sessanio'nun yerleşim dokusu, sokakları, mimari öğeleri, belli noktalarda kemer ve tonozlar ile örtülmüş sokakları yörenin tarihsel, iklimsel, topoğrafik ve ekonomik bağlamına uyumlu olarak biçimlenmiştir. Bu yüksek rakımlı bölge kışın koyunlar için elverişli yaşam şartları sunmadığından çobanlar sürüleriyle sahil kesimlerine mevsimlik olarak göçmekteydi. Her 1.000 baş koyun için en az 10 çoban gerekmekte ve sürüler binlerce baş hayvandan oluşmaktaydı. Dolayısıyla kış aylarında genç nüfusun neredeyse tamamı yöreyi terk etmekteydi. Ekim – Mayıs ayları arasındaki bu uzun süre boyunca sert iklim şartlarına maruz kalan yöredeki yerleşim merkezlerinde yaşlılar, engelliler, kadınlar ve çocuklar aynı zamanda güvenlik tehdidi altında yaşamak durumundaydı. Bu zorunluluklar dolayısıyla yörede S. Stefano di Sessanio gibi müstahkem yerleşim merkezleri, kalın ve sağlam duvarlar ile çevrili olarak sıkışık yerleşim dokusu ile gelişti Kar ve yağmurdan korunmak üzere dar sokaklar, korunaklı geçitler, kalın yığma duvarlar, geniş saçaklar oluşturan kemerli ve tonozlu mimari tasarımlar biçimlenmiştir (**Resim 3**) (Totani 2008: 54).

Resim 3. Santo Stefano di Sessanio Köyü yerleşim dokusundan genel görünüm.

Zamanla işlevlerini yitiren surlar üzerinde pencereler, balkonlar inşa edilerek surlar konut cephelerine dönüştürülmüş olsa da genel itibarı ile yerleşim Ortaçağdaki orijinal dokusunu büyük ölçüde korumuştur. 6 Nisan 2009 tarihinde meydana gelen 6,3 şiddetindeki L'Aquila depreminde yerleşimin simgesel ögesi olan 18 metre yüksekliğindeki Medicea Kulesi tamamen yıkılmış, birçok tarihi yapı tahrip olmuştur. Kule yerleşim silüetinin ayrılmaz bir parçası ve simgesi olduğu için en azından silüetteki yerini hatırlatmak için kulenin bulunduğu yere çelik çerçeve ile bir yapı inşa edilmiştir. Ayrıca olası tahribatlardan korunmak için kamu tarafından tarihi yapılara çelik takviyeler yapılmıştır.

S. Stefano'nun kırsal turizm bağlamında değerlendirilmesi 1999 yılına dayanır. Daniel Kihlgren adlı yatırımcı tarafından 1999'da keşfedilen köy bakımsız bir durumdayken adı geçenin geliştirdiği "dağmık otel" konseptiyle birçok ev orijinal durumuna uygun biçimde restore edilerek yeni işlevler yüklenmiştir (Kihlgren 2014). Yatırımcı yerleşim merkezinin Roma dönemindeki ismi olan "Sextantio" kelimesini işletmesine isim olarak seçmiştir. Bu kırsal turizm tesisi 2005 yılında faaliyete geçmiştir. Yerel halka istihdam sağlayan tesis ortaçağdan kalma 6 adet tarihi yapıya dağılmış 27 otel odası, resepsiyon ve iki restoran ile hizmet vermektedir (Kihlgren 2014). İlk görünüşte Abruzzo'da unutulmuş kırsal köylerden biri izlenimini uyandıran S.Stefano aslında alternatif turizm arayışı içerisindeki gezginler için konaklama imkânı sunan bir "köy-otel" haline gelmiştir (**Resim 4**). Tesis 2005'den itibaren otel orijinal konsepti ve kültürel mirasın korunmasına yaptığı katkı ile ödüller almış, ünlü isimleri ağırlamış ve film çekimlerinde kullanılmıştır (Fritz 2010). Bu gelişmeler Santo Stefano di Sessanio'nun tanıtımına büyük katkı sağlamıştır.

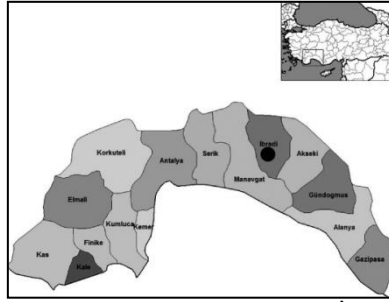
Resim 4. "Köy-otel" modeli bağlamında Santo Stefona di Sessanio yerleşiminden bir sokak görüntüsü

Söz konusu tesisin oluşturduğu mekânsal etkiler alan araştırmasıyla incelenmiştir. Mimari tasarım ve yerleşim dokusu çerçevesinde toplanan veriler aşağıdaki maddelerde özetlenmiştir:

Köyün silüetinin, sokak dokusunun ve yapı cephelerinin orijinal durumuna çok yakın biçimde korunduğu görülmektedir. Olumlu etkisi köyün bütüne yayılan bir kırsal turizm işletmesinin kültürel mirasa duyarlı vizyonu ile daha önce unutulmuş ve tahrip olmuş bir köyde kullanım ile koruma sağlanmıştır. 2009'daki depremin ciddi tahribatına rağmen işletme sürdürülebilir olmayı başarmıştır. Sokaklardan izlenebilen geleneksel dış mekân öğeleri büyük ölçüde korunmuş durumdayken geleneksel dokuyu zorlayan esas dönüşümler iç mekânlarda gerçekleşmiştir. Tuvalet, banyo, elektrik ve su tesisatı, iklimlendirme vb. çağdaş konfor ihtiyaçlarını sağlamak için yapılan müdahaleler mümkün olduğunca taş duvarlar veya dekoratif ahşap paneller arkasına gizlenmiş, donatıların açığa çıktığı wc, banyo, mutfak vb. ıslak hacimlerde bile ahşap elemanlar ile yumuşak bir etki elde edilmeye çalışılmıştır. Tesisin başarısı ile birlikte yatırımcı İtalyan kırsalındaki başka köylere de yönelerek benzer uygulamalar ile kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamıştır. 2009'da Bari yakınlarında UNESCO Dünya mirası listesindeki Matera'da da benzer bir tesis açılmıştır (Kihlgren 2014).

3.2 Ormana Tarihi Yerleşimi (İbradı İlçesi, Antalya İli, Türkiye)

Antalya İli Güneybatı Türkiye’de Akdeniz kıyıları boyunca uzanan ve sınırlarındaki turizm tesisleriyle ülke turizminde öne çıkmaktadır. İbradı İlçesi, Antalya’nın konvansiyonel kitle turizmi açısından gelişmiş Kemer, Aksu, Belek, Serik, Manavgat, Alanya ilçelerinin aksine Toros sıradağları arasında izole bir konumda sakin bir dağlık yerleşim merkezidir (**Resim 5**). Çağdaş idari sistemde ayrı bir İlçe olarak teşkilatlanan İbradı ilçesi tarihsel olarak Akseki-İbradı Havzası’nı kapsayan Akseki’ye bağlı olmuştur (Özkaynak 1954: 85-87). Havzanın engebeli, dağlık arazi yapısı, su yetersizliği, tarımsal olanaksızlıklar vb. doğal faktörler tarih boyunca yaşamı zorlaştırmıştır. Yörenin karakteristik mimarisi bu çevresel şartlara uyum ile hayatta kalmayı sağlamış ve yöreye özgü “dügmeli duvar” adı verilen ahşap hatıllı bir kuru yığma duvar sistemi oluşmuştur (Kavas 2011: 29-32). İbradı ve Akseki ilçeleri sınırları içerisinde topoğrafya ile bütünleşik birçok kırsal yerleşim merkezi bulunur (Başarı 2001 ; Kavas 2011) (**Resim 6**). Yüksek sıradağlarla çevrili Akdeniz kıyılarında oluşan transhümant kültür İtalya’da olduğu gibi Türkiye’de de kendi özgün koşulları içerisinde gelişmiştir. Bölgede tarihsel olarak küçükbaş hayvancılığa ve yazları kullanılan bağlarda küçük ölçekli tarıma bağlı geleneksel ekonomik model bulunmaktadır. Bu modele göre yöre halkı yazın ve kışın farklı konutlarda otururdu. Akseki-İbradı Havzası’nda kültürel miras değeri taşıyan tarihi yerleşimler bu geleneksel ekonomik ve fiziksel sistem çerçevesinde birbiriyle ilişkilidir.

Resim 5. Antalya İli'nin Türkiye'deki konumu (sağ-üstte) ve İbradı İlçesi ve Ormana'nın Antalya İli'ndeki konumu (www.turkiyerehberi.gen.tr/sehirler/antalya-haritasi)

Resim 6. İbradı İlçesi'ndeki bir kırsal yerleşimde karakteristik duvar örgüsü ve geleneksel yerleşim dokusu.

İbradı ilçe merkezinin yaklaşık 4 km. güneybatısında bulunan Ormana geleneksel kırsal yerleşim dokusu ve özgün mimari değerler açısından çok zengin bir yerleşim merkezidir (Çelik 2009 ; Çelik Başok 2017). Yerleşim dokusu, sokaklar, mimari elemanların çeperleri, üzeri asma yapraklarıyla kaplı ahşap çerçeve sistemleriyle örtülü sokak geçitleri yörenin iklimsel, topoğrafik ve ekonomik bağlamına uyumlu olarak biçimlenmiştir. Geleneksel konutlarda iç – dış mekânlar arasında geçişi sağlayan ve evin ortak mekânı olan sofanın dış uzantısı haline gelen ahşap ayazlık yapıları karakteristik bir çevre estetiği üretmiştir (Kavas 2015). Zaman içerisinde geleneksel dokuyla uyumsuz şekilde oluşan müdahalelere rağmen yerleşimde korunarak geleceğe aktarılmaya uygun durumda birçok kültürel miras örneği bulunmaktadır. Yörenin kültürel miras değeri son yıllarda keşfedilmiş bölgeyi tanıtıcı birçok akademik çalışma yapılmıştır (Başarı 2001; Çelik 2009; Kavas 2011; Kavas 2015; Çelik Başok 2017). Bu kültürel mirasın

korunarak geleceğe aktarımı konusunda resmi ve özel kurumlar tarafından projeler geliştirilmektedir. Antalya ilindeki turizm faaliyetinin kıyı bandında “her şey dâhil” sistemine göre işletilen tesisler ile sınırlı olması, kitle turizminin mimari, sosyal, ekonomik boyutlarda oluşturduğu nitelik problemleri, son yıllarda gündeme gelen alternatif turizm, kültür turizmi, eko-turizm, kırsal turizm vb. eksenlerdeki arayışlar (Sharpley ve Roberts 2004; Zurnacı 2012; Eminağaoğlu ve Çevik 2005) Akseki ve İbradı gibi Toroslarda gizli kalmış yerleşimlere olan ilgiyi arttırmıştır. Bölgenin Akdeniz kıyısı ile nitelikli karayolu bağlantısı ve Manavgat – Oymapınar – Ürünlü köyü üzerinden 50 km’lik alternatif bir yolla bağ kurulabilmesi, Ürünlü Köyü yakınlarındaki Altınbeşik Mağarası’nın mağara turizmi açısından ün kazanması, yöredeki Eynif Ovası’ndaki özgün flora ve fauna değerleri, özellikle İstanbul’da yerleşik olan ekonomik imkanlara sahip Ormanalı yatırımcıların memleketlerine duydukları ilgi vb. faktörler Ormana’yı potansiyel bir kırsal turizm merkezi haline getirmiştir.

Ormana’daki karakteristik yerleşim dokusu ve geleneksel konutlar, dışarıya verilen göç nedeniyle, genellikle bakımsızlıktan tahrip olmuş durumdadırlar. 20. Yüzyılın ortalarından itibaren Ormanalı birçok aile ekonomik nedenlerden dolayı büyük kentlere göçerek ticaret ile meşgul olmuştur. Doğdukları yerle irtibatlarını hiç koparmayan bu aileler zaman içerisinde yörenin karakteristik mimarisine ilişkin bilincin artmasıyla birlikte Ormana’daki kültürel mirasın korunmasına yönelik çabalar göstermektedirler. İtalya’daki uygulamasına değinilmiş olan dağınık otel konseptine uygun bir koruma ve yeniden işlevlendirme deneyimi Ormana’da son yıllarda “Abdullah Özgüven Vakfı” tarafından gerçekleştirilmektedir. İstanbul’da ticari faaliyetleri bulunan Ormanalı ailenin yönettiği vakıf Ormana’da amaca uygun nitelikteki geleneksel yapıları satın alıp dönüştürerek bir dağınık otel tesisi oluşturmaktadır. Ormana’da mimari tasarıma ilişkin olarak elde edilen alan araştırmasına dayalı veriler aşağıda özetlenmiştir:

Ormana çarşı merkezinde bir bahçe etrafında kümelenmiş işletme merkezi, resepsiyon, restoran ve dört odalı bir geleneksel konuttan oluşan kısım faaliyettedir. **(Resim 7)** Bunun dışında hazırlanmakta olan yaklaşık onar odalı iki geleneksel konut ile bir restoran daha bulunmaktadır. **(Resim 8)** Bu yapılar faaliyete geçtiğinde dağınık otel Ormana’da dört ayrı noktada iki restoran ve yirminin üzerinde odayla hizmet verecektir.

Faaliyette olan kısımda odaların bulunduğu geleneksel ev yerel taş ve yörenin ahşap ustaları çalıştırılarak orijinaline mümkün olduğu kadar uygun şekilde restore edilmiştir. Henüz odalardan sadece ikisi konaklamaya açıktır. Restoran kısmı ise bahçeye inşa edilmiş tamamen yeni tek katlı bir yapıdır. Yapı ahşap makas çatıyla örtülü olup yan cepheleri çoğunlukla cam ile kapatılmıştır. Bu nedenle geleneksel dokuyu taklit etmediği halde ona uyum sağlayan ve kütlesi ile öne çıkmayan bir yapıdır. İç mekânda ahşap makas çatı görsel baskınlığı sağlamaktadır **(Resim 9)**.

Yapıların restore edilmesi, yeniden işlevlendirilmesi ve performans süreçlerinde yöredeki ustalar ve halk istihdam edilmekte ve kırsal kalkınmaya katkıda bulunmaktadır. Bu faaliyet atalardan miras kalan geleneksel mimarlık ve el sanatlarının da devamlılığını sağlamaktadır. Kültürel mirası koruma amacı taşıyan yatırımcılar ilk etapta ekonomik beklentilerden çok memleketlerine duygusal bağlılık ile hareket etmekte olduğundan yatırımın ilk evrelerindeki ekonomik yüklerle tahammül etme motivasyonuna sahiptir. Bu durum gelecek için umut vericidir. Kıyı tesislerinde konaklayan turistlerin minibüs ile Manavgat – Oymapınar – Ürünlü yolu üzerinden taşınarak Ormana’ya gelme imkanı vardır. Ormana’daki tesisin gelişmesiyle konaklamalı misafirler ile bir ve iki haftalık programlar planlanmaktadır. Bu kapsamda yörenin daha detaylı ve çok yönlü olarak tanıtılması ve ekonomik katkının daha yaygın ve verimli hale getirilmesi mümkün olabilecektir.

Resim 7. İbradı İlçesi- Ormana Beldesi’nde “dağınık otel” konseptine uygun olarak geliştirilen tesisin resepsiyon, konaklama mekanları ve restoranlarını etrafında toplanan avludan görünüm.

Resim 8. Ormana Beldesi'nde "dağınık otel" modeline uygun olarak geliştirilen tesisin konaklama mekânlarını içermek üzere yeniden düzenlenen bir geleneksel konut (Eylül 2014).

Resim 9. Ormana'da "dağınık otel" model uygun olarak tasarlanan tesisin restoran bölümünden iç mekân görünümü.

4. Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışma İtalya’da ve Türkiye’de bulunan kırsal turizm gelişmelerini “dağınık (dispersed) otel” modeli bağlamında karşılaştırmış ve başarılı örnekler incelenerek modelin ülkemiz ve Akdeniz Bölgesindeki potansiyel uygulama sahaları hakkında öneriler getirilmiştir. İki örneğin ortak noktası otel işletmesini yeni binalar inşa ederek değil tarihi yerleşim dokusundaki bir grup geleneksel evi orijinal durumuna uygun şekilde restore ederek hareket etmeleridir. Otelde bulunması gereken resepsiyon, restoran, odalar vb. işlevleri köy dokusundaki farklı yapılara dağıtılmaktadır. Böylece geleneksel kültürü tüm boyutlarıyla deneyime sunan, sokaklar, yöre halkı ve günlük yaşamla bütünleşen bir “köy-otel” yapısı oluşmaktadır.

Yöresel sivil mimarlık, S. Stefano’da ve Ormana’da olduğu gibi dünyanın farklı özgün köşelerinde belirli bir kültüre özgü karakteristik mekân özelliklerini temsil etmektedir. Bu somut kültürel miras örnekleri “mimarsız mimarlık” (Rudolfsky 1964) olarak mekân geleneğinin tüm toplumca paylaşıldığı çok zengin kültürel yapıları gözler önüne sermekte ve sonuçta yerel bağlamdan evrensel insani değerlere doğru güçlü bir köprü oluşturmaktadır. “Dağınık otel” modelinin en önemli özelliği çağdaş koruma kuramlarının vurguladığı gibi evrensel değere sahip kültürel mirası yeniden işlevlendirerek ve yaşatma ve geleceğe taşıma yönünde sunduğu imkândır².

Antalya ilinde çok sayıda tesis “her şey dâhil” sistemine göre teşkilatlanmıştır. “Her şey dâhil” sistemi ve kitlesel turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkileri, yerel kültürle olan duyarsızlıkları, monotonluk ve tekdüzelikleri eleştirilmektedir. Bu sistemin bir kısır döngü oluşturarak turizmi “deniz-kum-güneş” üçgenine hapsedtiği eleştirisi yaygındır. Ne var ki, gerçekçi olmak gerekirse, bu sisteme göre yapılan yatırımlardan geri dönülmesi kısa vadede mümkün görülmemektedir. Bununla birlikte turizme yeni boyutlar katacak alternatif turizm yöntemleri mutlaka geliştirilmelidir. Bu bakımdan kırsal turizm ülkemiz ve Akdeniz bölgesi için önem kazanmıştır (Soykan 2003). Antalya’daki dar kıyı bandının gerisinde alternatif turizm için potansiyel taşıyan pek çok kıymetli bölge bulunmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi bu potansiyeller değerlendirilirken uzman görüşleri doğrultusunda ekolojik dengeye ve kültürel, doğal ve tarihi mirasa duyarlı stratejiler ile hareket edilmelidir.

Ormana’daki örnek değerlendirildiğinde “her şey dâhil” sistemine dayalı kitlesel turizmin çıkmazlarından biri olan özgün çevre ve kültürden izole olma durumunun aşıldığı görülmektedir. Bu yapılırken gerçekçi bir şekilde “her şey dâhil” sistemine eklenenebilen, ona farklı bir boyut katarak turizm deneyimini dönüştürmeye çalışan rasyonel bir strateji oluşturulabilir. Konvansiyonel sistem içerisinde alternatif turizme ilgi duyan misafirlere bugün sadece günübirlik paketler halinde sunulan ve konvansiyonel sisteme eklenerek ayakta duran bu yeni kırsal turizm deneyimi süreç sağlıklı yürütülürse kendi ayakları üzerinde durabilen bir sisteme dönüşebilir. Yakın gelecekte konaklama sağlandığında yörenin eko-turizm potansiyelinden faydalanmak ve sistemi geliştirmek somut bir hedef olabilecektir.

Sistemin sağlıklı işlemesi için modelin tanınması ve kamu – özel sektör işbirliği gerekmektedir. Ülkemiz için yeni bir kavram olan “dağınık otel” modelinin ruhsatlandırılması aşamaları verimli bir şekilde yönetilmelidir. Kamu – özel sektör işbirliği sadece ruhsata dönük prosedürlerde değil sürecin bütününde işlemelidir. Ülkemizde bu modelin uygulanabileceği birçok kırsal yerleşim merkezi bulunmaktadır (Alaeddinoğlu ve Türker 2013; Civelek v.d. 2013; Danacı ve Atik 2014; Eröz ve Bozkurt 2015; Harbalıoğlu v.d. 2013; Köroğlu ve Köroğlu 2014; Yılmaz ve Gürol 2012). Modelin kültürel mirası, doğal ve kültürel yapıyı koruyarak gelişmesi için yatırımcılar Üniversiteler, Yerel ve Merkezi Yönetim, ilgili tüm Kamu Kurumları ile koordineli hareket etmelidir. Ayrıca bu koordinasyon sürecinde yerel halkın katılımı hayati derecede önemlidir. Ormana, zaman içerisinde oluşan bilinç ve yüksek eğitim düzeyi bakımdan şanslıdır fakat uygulamaya geçmeden önce bu konudaki olası sorunlar çözümlenmelidir. Doğal ve tarihi değerleri korumanın toplumsal ve kültürel boyutu (Bademli 2006: 63-67) korumanın başarıya ulaşması sürecinde büyük önem taşımaktadır.

² Erder 2007: 241. “Tarihi Anıtların ve Yerleşmelerin Korunması ve Onarımı için Uluslararası Tüzük” olarak kabul edilen ve 25-31 Mayıs 1964’te gerçekleşen İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimarı ve Teknisyenleri Kongresi’nde kabul edilen Venedik Tüzüğü’nün 5. Maddesine göre “Anıtların korunması, her zaman onları her hangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemesi değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde fonksiyon değişikliğinin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.”

5. Kaynaklar

- Alaeddinoğlu, F., Türker, N., Can, A. & Öztürk, S. (2013). "Basic Characteristics, Motivations and Activities of Ecotourists: A Case of Lake Van Basin Rea, Turkey". *The Journal of Academic Social Science Studies* Vol. 6 / Issue 3: 91-107.
- Bademli, R. R. (2006). *Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Bahçe, S. (2009). "Kırsal Gelişimde Kültür (Mirası) Turizmi Modeli". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 25: 1-12.
- Başarır, B. (2001). Akseki, Hacıgüzeller Evi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Restorasyon Anabilim Dalı.
- Civelek, M., Dalgın, T., Çeken, H. & Ekiztepe, B. (2013). "Menemen Yöresinde Agro-Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi". *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 3 (2): 01-07.
- Continenza, R. (1996) *Argomenti di rappresentazione urbana. L'Aquila: Quaderni del Dipartimento di Architettura ed Urbanistica*, Università degli studi dell'Aquila 1 / 96.
- Çeken, H., Karadağ, L. & Dalgın, T. (2007). "Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım, Kırsal Turizm ve Türkiye'ye Yönelik Bir Teorik Çalışma". *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 8 (1): 01-14.
- Çelik, G. (2009). Construction Techniques of Four Traditional Ormana Houses, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Restorasyon Anabilim Dalı.
- Çelik Başok, G. (2017). "Authentic Walling Technique of the Traditional Houses in Akseki: the Case Study of Ormana", *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi* 1(1): 69-77.
- Danacı, H. M. & Atik, M. (2014). "Rural Tourism and Vernacular Architecture: An Example from Elmalı, Antalya". *American International Journal of Contemporary Research* Vol.4, No.9 : 69-72.
- Dentro L'Italia: Piccolo Città, Borghi e Villagi*, 2 (Centro), Touring Club Italiano.
- Eminağaoğlu, Z. & Çevik, S. (2005). "Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım ve Planlama Politikalarının Bölgesel Ölçek İçinde Değerlendirilmesi". *Planlama* 2005/2: 72-81.
- Erder, C. (2007). *Tarihi Çevre Bilinci*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği.
- Eröz, S. & Bozkurt, M. (2015). "Kırsal Turizm Kapsamında Çiftlik Turizmi ve Rize İlinde Uygulanabilirliği". *Journal of Recreation and Tourism Research* 2 (1): 01-09.
- Fritz, B. (2010). "Movie projector: Machete, Going the Distance and The American go head-to-head-to-head". Los Angeles Times. <http://latimesblogs./2010/09/movie-projector.html/> (Erişim Tarihi: 14.09.2014).
- Garau, C. (2015). "Perspectives on Cultural and Sustainable Rural Tourism in a Smart Region: The Case Study of Marmilla in Sardinia (Italy)". *Sustainability* 7: 01-23.
- Göksu, Ç. (1999) *Güneş Kent*, Ankara: Göksu Yayınları.

- Gürlük, S. (2001). "Dünyada ve Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma". *Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi* Cilt19, Sayı 4: 01-12.
- Harbaloğlu, M., Özel, G. & Erkan, B. (2013). "Kilis İlinin Kırsal Turizm Potansiyeli ve Sosyo-Ekonomik Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi". *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 3 (2): 55-61.
- Hughes, J. D. (2005). *The Mediterranean: An Environmental History*, Santa Barbara, California: ABC-CLIO, Inc.
- Iranmanesh, L. & Nakhaie, H. (2011). "Study of the Roles of Eco-Tech Architecture in Development of Tourism Industry". *2nd International Conference on Business, Economics and Tourism Management Proceedings* : 61-66.
- Işık, N. & Baysal, D. (2011). "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları: Genel Bir Değerlendirme". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* Cilt 12, Sayı 1: 165-185.
- Karafakı, F. & Yazgan, M. (2012). "Kırsal Turizme Kavramsal Yaklaşım, Kırsal Turizmin Önemi ve Etkileri". *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 2 (2): 55-58.
- Kavas, K. R. (2011). "Patterns of Environmental Coherence in The Rural Architectural Tradition of Ürünlü (Akseki-İbradı Basın). *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi* 2011/1: 23-40.
- Kavas, K. R. (2015). "Environmental Anesthesia and False Vernacular Architecture: the Case Study of the Western Taurus Mountains. *Adalya XVIII* /2015: 325-250.
- Kavas, K. R. (2016). "The Italian 'Dispersed Hotel': An Architectural Model for Rural Tourism," *1st International Conference on Tourism Dynamics and Trends Proceedings*: 495-504.
- Khilgren, D. (2014) "Italy, the Village Vanguard", Design Hotels, Made by Originals . <http://dev.designhotels-videos.com/originals/daniele-kihlgren/> (Erişim Tarihi: 14.09.2014).
- Köroğlu, A. & Köroğlu, Ö. (2014). "Kırsal Turizmin Yöre Kalkınmasındaki Rolü: Buldan Yöresi Kırsal Turizm Potansiyeli". *Kırsal Turizm Sempozyumu Bildirileri*, Pamukkale Üniversitesi: 233-242.
- Kuter, N. & Ünal, E. (2013). "Kırsal Kalkınmada Kırsal Turizmin Önemi". *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 13 (2): 192-201.
- La Guida di bell'Abruzzo* (Amadeo Pancella eds.), Edizioni Bell'Abruzzo, San Vito Chietino, Italya, 2006.
- Marini, F. (2008) "Prezentazione". *Tratturi e Transhumanza, Arte e Cultura*. Biondi, Celli, Merlonghi, Peretti, Totani (ed.) L'Aquila: Associazione Deltensembles: xi-xiv.
- Mikhaylovna, K., Yevgenyevna, D. & Leodinovna, S. (2014). "Rural Tourism and Sustainable Development of Rural Territories". *World Applied Sciences Journal* 30: 104-106.
- Oliver, P. (2003) *Dwellings*, New York: Phaidon.
- Özer, E. Z. & Çavuşoğlu, F. (2014). "Rekreasyonel Bir Faaliyet Olarak Yerel Etkinliklerin Kırsal Turizme Etkisi". *International Journal of Science Culture and Sport* 2014 (2): 191-202.
- Özkaynak, K. (1954). *Akseki Kazası: Tarih, Coğrafya, Turizm, Biyografya*, Ankara: Akgün Matbaası.

- Pratheep, P.S. (2013). "Sustainable Architecture and Tourism Management". *International Journal for Environmental Rehabilitation and Conservation IV* (2): 38-49.
- Rapoport, A. (1990) "Systems of Activities and Systems of Settings". *Domestic Architecture and the use of space: An interdisciplinary cross-cultural study*, Susan Kent (eds.) Cambridge: Cambridge University Press: 09-20.
- Rudolfsky, B. (1964). *Architecture without architects, a short introduction to non-pedigreed architecture*, New York: Doubleday.
- Sharpley, R. & Roberts, L. (2004). "Rural Tourism – 10 Years on". *International Journal of Tourism Research* 6: 119-124.
- Simkova, E. (2007). "Strategic Approaches to Rural Tourism and Sustainable Development of Rural Areas". *Agric. Econ.* 53 (6): 263-270.
- Soykan, F. (2003). "Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi için Önemi". *Ege Üniversitesi Coğrafya Dergisi* 12: 01-11.
- Topcu, E. D. (2007). *Agri-Tourism: As a New Element in Country Planning*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı.
- Totani, G.. (2008). "Indelebile nell'animo: l'Abruzzo dei pastori". *Tratturi e Transhumanza, Arte e Cultura*. Biondi, Celli, Merlonghi, Peretti, Totani (ed.) L'Aquila: Associazione Deltensemble: 29-60.
- Ün, E., Tutar, F., Tutar, E. & Erkan, Ç. (2012). "Ekonomik Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü: Türkiye Örneği". *International Conference on Eurasian Economies*, Almatı, Kazakistan : 345-350.
- Yılmaz, G. ve Gürol, N. (2012). "Balıkesir İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi". *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 14 (23): 23-32.
- Zoto, S., Qirici, E. & Polena, E. (2013). "Agrotourism – A Sustainable Development for Rural Area of Korca". *European Academic Research* Vol 1 (2): 209-223.
- Zurnacı, N. (2012). "Kırsal Turizmde Girişimcilik ve Örgütlenme". *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 14 (23): 65-70.